

TAJNÁ VÁLKA
**COCO
CHANEL**

Hal Vaughan

Skandální odhalení temné části života
slavné návrhářky

MLADÁ FRONTA

Hal Vaughan
Tajná válka Coco Chanel

TAJNÁ VÁLKA

COCO

CHANEL

Hal Vaughan

MLADÁ FRONTA

Přeložila Jana Chartier

Sleeping with the Enemy. Coco Chanel's Secret War

Copyright © 2017 by Hal Vaughan

This translation published by arrangement with Alfred A. Knopf,
an imprint of The Knopf Doubleday Group, a division
of Penguin Random House, LLC.

Translation © Jana Chartier, 2017

*Tato kniha je věnována všem Francouzům
a Francouzským, kteří, navzdory německé okupaci,
odmítli kolaboraci s nepřítelem.
A jako vždy také Phuong.*

Těším se na tvůj příběh, jistě bude podivuhodný.

SHAKESPEARE, BOUŘE

PROLOG

I PŘES SVŮJ VĚK jen září, je poslední auvergneskou sopkou, která ještě nevyhasla... nejoslnivější, nejimpulzivnější, nejvíce nesnesitelná žena, která kdy existovala.

Sotvaže Gabrielle Chanel spočinula pod vlastnoručně navrženým náhrobkem ve švýcarském Lausanne, oznámilo město Paříž, že v říjnu roku 1972 proběhne oficiální výstava k uctění návrhářčina života a díla, kterou osobně zahájí první dáma Francie, manželka francouzského prezidenta Georgese Pompidoua, obdivovatelka a zákaznice značky Chanel. Krátce před tím však oznámila Hebe Dorseyová, legendární módní redaktorka deníku *International Herald Tribune*, že „pocta Coco Chanel“ se pravděpodobně konat nebude, nebo bude alespoň odložena. Redaktor týdeníku *Paris Match* Pierre Galante měl totiž brzy zveřejnit šokující informace vycházející z archivů francouzské kontrarozvědky. Podle nich měla mít Coco během německé okupace Paříže poměr s baronem Hansem Güntherem von Dincklage: „nebezpečným agentem německé výzvědné služby a pravděpodobně také agentem gestapa“.

Coco Chanel, synonymum francouzského vybraného vkusu, v posteli s nacistickým špiónem – či dokonce agentem nenáviděného gestapa? Pro Francouze, především pro francouzské Židy, veterány odboje a ty, kdo přežili koncentrační tábory řízené příslušníky SS, představovali kolaboranti s Němci vyvrhele, osoby,

kteřé si zasloužily jedině naplívát. Jistě, v pařížských módních kruzích se již několik let šuškaló, že Coco žila během okupace s německým milencem přezdívaným Spatz – německý výraz pro vrahce – v luxusním hotelu Ritz, jehož švýcarský management si hýčkal nacistické pohlaváry typu Hermanna Göringa či Josepha Goebbelse. Ale gestapo? Copak Chanel neoblékala madame Pompidouovou? Copak ji s poctami nepřijímali v Elysejském paláci? Že by tato ikona francouzské společnosti sdílela lože s „německým špióne“? Nepředstavitelné! A ačkoli desítky tisíc francouzských *collabos* nakonec nebyly nijak potrestány, stát se z vlastní vůle milenkou a pomocnicí německého důstojníka se i v roce 1972 rovnalo vlastizradě. Jejich poměr trval přes deset let, což jednoho z komentátorů vedlo k otázce, zda se Coco vůbec „starala o politickou ideologii, zda prostě jen netoužila po lásce a politiku neposlala k čertu“.

Načasování zamýšlené celonárodní oslavy života a práce Coco Chanel nemohlo být horší. A ke všemu se právě tehdy objevila kniha amerického historika Roberta O. Paxtona s názvem *Vichistická Francie: Stará garda a nový pořádek, 1940–1944* (*France: Old Guard and New Order, 1940–1944*), kterou vydalo nakladatelství Alfred A. Knopf. Tato analýza vichistického režimu pod taktovkou maršála Philippa Pétaina předčila a zahanbila řadu francouzských akademiků na domácí půdě. Protože francouzská vláda přístup k archivům z Vichy zakázala, Paxton pracoval s materiály pocházejícími z německých archivů. Na jejich základě dokázal, že Pétainova spolupráce s onou specifickou kohortou čistokrevných nacistů v rámci vichistického režimu nebyla zdaleka tak vynucená, jako spíše dobrovolná.

Pro Pompidouův politický aparát, který za necelé dva roky čekaly volby, a firmu Chanel, jež čelila nařčení, že její zakladatelka měla vazby na gestapo, bylo odložení „pocty Coco Chanel“ jedinou možností. Další průkazné a usvědčující důkazy o návrháčce kolaboraci měl přinést její životopis, jehož autorem byl Pierre

Galante a který měl vyjít zároveň v Paříži a v New Yorku. Galante, bývalý účastník odboje a manžel anglické herečky Olivie de Havillandové, tvrdil, že jeho informace se opírají o zdroje francouzské kontrarozvědky.

Kniha ještě nespátřila světlo světa, a už o ní mluvila celá Paříž. Galanteho zjištění pobouřila spisovatelku Edmondu Charles-Rouxovou, nositelku Goncourtovy ceny. Označila jeho tvrzení za nesmysl: [Dincklage] „nebyl u gestapa“. Spatz a Chanel podle ní pouze prožívali zamilované přátelství (také madame Charles-Rouxová napsala životopis Coco Chanel, ale pravděpodobně neměla přístup ke stejným pramenům).

Podle Marcela Haedricha, autora již dříve publikovaného životopisu Coco Chanel, byl Spatz prostě bonviván, který „miloval jídlo, víno, doutníky a krásné oblečení... díky Coco mohl vést příjemný život... čekával na ni v salónu... políbil jí ruku a zašeptal: „Jak se vám dnes vede?“ – a protože spolu mluvili anglicky, Coco tvrdila, že „on přece není Němec, jeho matka byla Angličanka“.

Na otázku newyorského módního časopisu *Women's Wear Daily*, zda „Byla Coco Chanel, největší pařížská návrhářka, skutečně agentkou gestapa?“, odpověděla v září 1972 Charles-Rouxová takto: „[Dincklage] nebyl u gestapa. Byl tady [v Paříži] pověřený určitými úkoly a předával informace. Dělal špinavou práci. Ale nesmíme zapomínat, že byla válka a on se ke své smůle narodil jako Němec.“ O několik let později Charles-Rouxová zjistila, že ji podvedli. Chanel a její právník, René de Chambrun, ji naprosto zmanipulovali.

OSVOBOZENÍ PAŘÍŽE v srpnu roku 1944 začalo krvavými pouličními střety mezi německou pěchotou a hordou otrhaných, nijak neškolených bojovníků tvořících jednotky generála de Gaulla, tzv. Forces françaises de l'intérieur (FFI). Chanel jim říkala „les Fifis“. Brzy se k nim přidaly komunistické partyzánské oddíly Franc-Tireurs et Partisans (FTP) a civilní policisté. Někteří odbojáři bojovali

proti německým vojákům pouze lehkými policejními zbraněmi, jiní měli staré revolvery a pušky z první světové války; pár jich disponovalo Molotovovými koktejly a zbraněmi ukořistěnými od mrtvých skopčáků. Často to byli mladí studenti, obutí v sandálech a s rukávy vyhrnutými na hubených pažích. Uniformou jim bylo označení FFI, FTP či policie na pásce kolem paže.

V posledním srpnovém týdnu pomohla povstalcům Svobodná francouzská armáda, kterou vyzbrojily Spojené státy a které velel generál Leclerc (bojové jméno Philippa de Hauteclocque). Německá posádka se vzdala. Po čtyřech letech často brutální okupace byla Paříž konečně svobodná – skončila neustálá hrozba zatýkání, mučení a deportací do koncentračních táborů. Rozezněly se kostelní zvony, v ulicích troubily klaksony a lidé tančili. S výjimkou několika provincií, jako Alsasko-Lotrinsko, byla nyní celá Francie pod kontrolou Svobodných Francouzů generála de Gaulla.

V těchto posledních srpnových dnech zachvátila Francouze touha po pomstě. Ponižování, potlačovaný strach, nenávisť a frustrace z uplynulých čtyř let se vyvalily ven. Lidé v ulicích volali po krvi. Ti, kdo se provinili – a spolu s nimi i mnoho zcela nevinných lidí – byli potrestáni, vyřizovaly se účty. Řadu z těch, kdo byli označeni za kolaboranty, na místě zbili, některé dokonce hned popravili. Tzv. „horizontální kolaborantky“ – ženy a dívky, o nichž se vědělo, že spaly s Němci – vláčeli po ulicích. Některým vyřezali do kůže hákové kříže, mnoha z nich oholili hlavu dohola. *Collabos* z řad civilistů – mezi nimiž bylo i pár lékařů, kteří ošetřovali Němce – byli okamžitě zastřeleni. Ti šťastnější se dostali do vězení, kde čekali na trest za vlastizradu. Bratrovražednou válku nakonec ukončili vojáci generála de Gaulla a jím prozatímně jmenovaní soudci.

Mezi těmi, které čekala pomsta, byla i Coco Chanel, *monstre sacré* módní branže dvacátého století. Francouzi mluvili o tzv. *épuration*, čistce. Čistily se rány, které země utrpěla pod nacistickou nadvládou, během níž zemřelo a trpělo tolik jejích občanů.

Pár dní poté, co Paříž opustily poslední německé jednotky, se Coco Chanel rychle vypravila za americkými vojáky a rozdávala jim lahvičky svého parfému Chanel N°5. Krátce nato ji ovšem za-
drželi Fifi. Bojovně naladěni mladí muži ji přivedli k výsledku na svou základnu.

Po několika hodinách ji propustili. Zachránila ji intervence Winstona Churchilla, který zasáhl prostřednictvím Duffa Coopera, britského velvyslance při francouzské prozatímní vládě generála de Gaulla. O pár dní později odletěla Coco do švýcarského Lausanne. Později tam za ní přijel i Dincklage, který byl ve svých čtyřiceti osmi letech stále přitažlivým mužem. Chanel byla tehdy jednašedesátiletá.

VELMI ZÁHY NAŘÍDILA de Gaullova vláda státním zástupcům, aby podezřelé z napomáhání nacistickému režimu – což byl zločin definovaný francouzským trestním řádem – vyslyšeli v rámci zvláštního soudního řízení. Mezi prvními souzenými byl velitel vichistického režimu maršál Pétain a jeho ministerský předseda Pierre Laval. Oba byli usvědčeni z vlastizrady a odsouzeni k trestu smrti. Pétainovi udělil de Gaulle vzhledem k jeho pokročilému věku milost, ale Laval byl zastřelen.

Během poválečných očistných procesů projednaly francouzské vojenské a civilní soudy celkem 160 287 případů. K trestu smrti bylo odsouzeno 7037 osob, ovšem skutečně popraveno jich bylo pouze 1 500. Ostatním byl trest změněn na doživotí.

Trvalo téměř dva roky, než francouzský soudní dvůr vydal „urgentní“ příkaz předvolat před francouzské instance také Coco Chanel. 16. dubna 1946 nařídil soudce Roger Serre policii a francouzským hraničním hlídkám dopravit ji do Paříže k výsledku. O měsíc později nařídil kompletní prošetření její činnosti za války. Soudce nevěnoval pozornost jejímu vztahu k Dincklagemu. Zjistil ovšem, že návrhářka pracovala pro německou vojenskou rozvědku ve dvojici s francouzským kolaborantem, baronem

Louisem de Vaufreland. Francouzská policie barona identifikovala coby zloděje a válečného německého agenta, který se v německých dokumentech Abwehru objevoval jako „V-Mann“ – což ve slovníku gestapa a německých výzvědných služeb znamenalo důvěryhodného agenta.

Serre, osmačtyřicetiletý soudce s více než dvacetiletou praxí, prověřoval Vaufrelanda několik měsíců. Od důstojníků francouzské rozvědky zjistil, že Vaufreland a Chanel spolupracovali s německými vojáky. Pečlivý vyšetřovatel neochvějně shromažďoval podrobnosti o tom, jak Chanel naverbovala německá rozvědka Abwehru, jak se seznámila s Vaufrelandem a jak se v roce 1941 oba vydali do Madridu na misi, kterou je pověřil Abwehr.

Během výslechů a svědeckých výpovědí Chanel tvrdila, že Vaufrelandovy historky jsou pouhé „výmysly“. Ovšem francouzské policejní a soudní záznamy vypovídají o něčem jiném: zatímco v létě roku 1941 francouzští odbojáři stříleli Němce, Chanel se nechala najmout jako agentka německým Abwehrem. Na padesáti stránkách je zde podrobně popsáno, jak byli Chanel a důvěryhodný agent Abwehru F-7117 – baron Louis de Vaufreland Piscatory – osloveni a vzájemně zkontaktováni německým agentem, poručíkem Hermannem Niebuhrem alias dr. Henri Neubauerem, aby se v létě roku 1941 společně vydali na výzvědnou misi pro německou vojenskou rozvědku. Vaufrelandovým úkolem bylo vyhledávat muže a ženy, kteří by mohli fungovat jako vyzvědači pro nacistické Německo, případně být k takové spolupráci přinuceni. Coco, která se díky svým stykům s Hughem Grosvenorem, vévodou z Westminsteru, znala se sirem Samuelem Hoarem, britským velvyslancem ve Španělsku, měla Vaufrelandovu činnost krýt.

Lze pochybovat o tom, že soudce Serre zjistil skutečný rozsah a míru návrhářiny spolupráce s německými úřady. Pravděpodobně se mu nedostala do rukou zpráva britské tajné výzvědné služby MI6, která shrnuje výpověď knížete Josepha von Ledebur-Wichelna, agenta Abwehru a přeběhlíka, z roku 1944. Ledebur

zde popisuje, jak se Coco Chanel s baronem von Dincklage vydali v roce 1943 do rozbombardovaného Berlína, aby nabídli Reichsführerovi SS Heinrichu Himmlerovi návrhářčiny služby coby agentky. Dále uvádí, že po návštěvě Berlína se Coco vydala na další misi do Madridu pro generála SS Waltera Schellenberga, velitele Himmlerovy rozvědky SS. Serre jistě také netušil, že Dincklage byl už od konce první světové války důstojníkem německé vojenské rozvědky a agentem Abwehru F-8680.

Pravděpodobně také neodhalil to, že návrhářka spolupracovala s nacisty během okupace Paříže, a nevěděl, že byla placenou agentkou Waltera Schellenberga. Ani to, že Dincklage působil ve Francii jako agent Abwehru i gestapa, a později, během okupace Paříže, pokračoval v práci pro Abwehr také ve Švýcarsku.

SPÁT S NEPŘÍTELEM

PROMĚNA — Z GABRIELLE SE STÁVÁ COCO

*Pokud se narodíte bez křidel, nebraňte se tomu,
aby vám narostla...*

*Vstávejte brzy a hodně pracujte. Neublíží vám to:
zaměstnáte si mysl, aktivujete tělo...*

COCO CHANEL

GABRIELLE CHANEL, která se později stane ztělesněným francouzského šarmu, se narodila jednoho rozptáleného srpnového odpoledne roku 1883 v saumurském chudobinci ve francouzském regionu Pays de la Loire. Jejími předky byli zemědělci, kteří žili na okraji rozsáhlých kaštanových hájů v Cévennes, dokud je přírodní pohroma nedonutila začít se žít jako podomní obchodníci. Do matriky bylo její příjmení zapisáno jako „Chasnel“. Možná šlo pouze o omyl zapisujícího úředníka nebo, a to je pravděpodobnější, tak vypadal starší pravopis rodového jména, který později změnili, aby lépe lahodil sluchu. (Přidané „s“ později způsobí zmatky v policejních záznamech.)

Gabriellini rodiče, matka Jeanne Devolleová, která dceru porodila ještě za svobodna, a otec, neurvalý trhovec Albert Chanel,

se vzali až později. Celých dvanáct let, tj. až do Jeanniny smrti, střídala rodina – celkem tři sestry, Julia-Berthe, Gabrielle a Antoinette, a dva bratři, Alphonse a Lucien – nejrůznější nuzné příbytky podle toho, kudy zrovna Albertův povoz projížděl cestou od jednoho tržiště k druhému. Poté, co Jeanne ve svých 33 letech v roce 1895 zemřela, Albert pronajal oba syny jako pomocníky na farmě a dvanáctiletou Gabrielle a její dvě sestry svěřil sirotčinci v Corrèze ve střední Francii. Tady, v aubazinském klášteře, který ve dvanáctém století založil Étienne d'Aubazine, se o výchovu sester Chanelových měly napříště postarat katolické jeptišky.

O mnoho let později vzpomínala Coco Chanel na nuzná léta u jeptišek takto: „Jako úplně malá jsem byla přesvědčená, že mi už všechno vzaly, že jsem mrtvá. To mi bylo dvanáct. Za život můžete umřít několikrát.“

Žádný z jejích životopisců se nezamýšlel nad tím, jaký vliv mohl mít na dvanáctiletou Gabrielle klášterní život. O době, kterou strávila v klášteře, a o letech katolické disciplíny ve znamení tvrdé práce a velmi skromného života nikdy nemluvila. Tehdejší katolická doktrína a teologie bážirovaly na hříchu, pokání a vykoupení. Ví se, že na přelomu dvacátého století katolické instituce typu kláštera v Aubazine pěstovaly v mladých lidech nechuť k Židům. Chanel nebyla výjimkou. Často se projevovala antisemitsky. Známý francouzský spisovatel a šéfredaktor módního časopisu *Marie Claire* Marcel Haedrich zmiňuje rozhovor, který s návrhářkou vedl o své knize nazvané *Mojžíš stvořil Boha*. Podívovala se: „Proč Mojžíš? Přece si nemyslíš, že ty staré historky ještě někoho zajímají? Nebo snad doufáš, že se ten příběh bude líbit Židům? Ti si tu knížku nekoupí!“ Když se konverzace stočila k novým módním butikům, které v Paříži rostly jako houby po dešti, Coco prohlásila: „Bojím se jedině Židů a Číňanů, ale Židů víc.“ Haedrich k tomu poznamenal: „Antisemitismus Coco Chanel nebyl jen verbální, skutečně ho cítila. Působilo to zastarale a často tím budila rozpaky. Stejně jako všechny děti

tenkrát chodila i Gabrielle na hodiny katechismu. A Ježíše přece ukřižovali Židé.“

Křesťanská víra po několik století utvrzovala věřící v tom, že Židé jsou zodpovědní za smrt Ježíše Krista. Už od středověku Evropané hlásali, že „Židé nosí neštěstí“, a vylučovali je z různých profesí a korporací. V Shakespearově Anglii byli Židé považováni za vydědence a jako společensky podřadní se nehodili k jiné práci než k vybírání daní. Nesměli vykonávat ani manuální práci, což by je přiblížilo k vesnickým rodinám, jako byli Chanelovi. O pár let později zase nacisté a s nimi i mnozí zdaleka ne tak fanatičtí Evropané upřímně věřili v existenci židovsko-bolševického spiknutí a vinili Židy ze vzniku komunismu.

V osmnácti letech se Chanel přestěhovala do katolického penzionátu pro dívky v Moulins. V té době Francii stále ještě rozdělávala debata o Dreyfusově aféře. Skandál, který se táhl téměř deset let, se týkal kapitána Alfreda Dreyfuse, mladého francouzského důstojníka dělostřelectva alsasko-židovského původu, který byl v roce 1894 na základě falešného svědectví zatčen, souzen a posléze odsouzen za velezradu. Byl poslán do trestanecké kolonie na Ďábelských ostrovech ve Francouzské Guyaně, odkud se vrátil a v roce 1906 byl rehabilitován. V hodnosti majora znovu vstoupil do armády, v první světové válce příkladně sloužil vlasti a v roce 1919 odešel do důchodu již v hodnosti plukovníka.

V Dreyfusově aféře se naplno projevily tehdejší antisemitské nálady a rozhodující vliv katolického náboženství a jeho monarchistických a nacionalistických vyznavačů. V době, kdy Coco dospívala v klášteře, i později, když žila v katolické komunitě v Moulins, „antisemitismus jen kvetl“. „Proti Židům brojil“ např. masově čtený katolický deník *La Croix* (Kříž). Typickým představitelem církevních názorů byl jezuitský kněz otec Du Lac, duchovní vůdce antisemitského publicisty Édouarda Drumonta, autora knihy *La France juive* (Židovská Francie). Drumont je autorem sloganu „Francie Francouzům“, který se objevuje ve francouzské politice